

NEMZETKÖZI NÉPÉLET NEW YORKBAN

VÉRTESI KÁROLY

Poros, elhanyagolt mellékutcákon, útban álló faládák, áruháalmaz között, New York egyik sötét városrészében a Bowery útra kerülök, ahol lüktet a tömegforgalom, és családi élet van az utcán. Felhasználom az alkalmat, hogy azon az élnépséget lássam, a zsvajt, nyers hangot hallgassam, utcahosszant a sajátosságokat megfigyeljem, Amerika szívó erejét élő képekben lássam.

Reklám, mindenütt reklám, ha kigurított hordóra, legrövidebb időre is van ráragasztva. Vontatott kocsikon vászonra festve akármennyi.

Négy sínparú felső villamos vasúttal, hosszú, széles út, de a Bowery ezernyi reklámja dacára sem kereskedelmi pont, inkább szédelgés telekkel, egyébbel, de nagyon forgalmas, ha nem is annyira, mint a Broadway.

Mozgó konyhák, csapszék mellett csapszék, pedig New York államban 1200 dollárt kell fizetni a szeszes italok kiadásításának a jogáért. Ez az adónem államként változik. New Jerseyben csak 500 dollár. Ez is sok, azért a kisebb vendéglőkben nincs szeszes ital kimérése, csak kávé, tea. Részeg ember van mégis sok, nők is hódolnak Bacchusnak, az úrinők is szeretik magukat mámorba ringatni. Szóval, itt is pusztít a világméreg, alkohol.

Sok dohánytőzsde van a vendéglőkben elhelyezve. Nincs dohány-egyedárúság, mindenki termelhet, gyárthat, eladhat, tetszés szerinti árt szabhat, de a csomagolt dohány- és szivarfélét előbb lebélyegzés végett be kell mutatni, amely alkalommal fizetnek az államnak. A friss és erős szivart szeretik. Bagóznak is erősen, köpködnek szívesen, azért a járdára vagy a társas kocsikban köpni, szigorúan, nagy bürség mellett tiltva van. Aki nem fizethet, bezárják. Kétféle a bagókészítményük, fűgével kevert párolt dohány, négysegletes darabokra összepréselve, továbbá gumi és fodormentával vegyítve. Utóbbit a nők és gyermekek rágják. Van is fekete és rossz fog, itt van a legtöbb fogorvos az egész világon, sok aranyfogat csinálnak.

Az ajtó nyitva, orrfacsaró szorgos árad ki, a függönyözetlen ablakokon az evőszközök csörömpölése kihallatszik, osztrigakereskedés, evés mindenütt. Dúlt arcú, suhancná cseperedett, máról holnapra tengődő, kispénzű emberek, homályos ala-

kok, munkás külsejű emberek ülnek körül az x-lábú asztalokat, bádoglapjára könyökölnek, habzsolnak, ki-be járnak, sosordálnak éhesen és jóllakva. Lótnak-futnak, továbbállnak, percenként változik a helyzet képe. Egymás megütlegetése, öblös tréfa nem ritka. Szellemtelenkednek. Durva könyökkel lökdösi őket a szeretlen élet, mely az ő szemükben kevésbé becses. Olajhordók, lisztesládák, deszkalócák, gyapotcsomagok, zsákok, értéktelen limlom között vergődök helyről helyre, kétkerekű taligák az útban, járdán, rendetlenségben. Munka és pongó munkaerő vegyesen van a Boweryn. A zavaros vérű amerikaiak között európai csőcselék is szép számmal van. Kofálkodnak, alkalomadtán rátenyerelnek a prédára. Jellem, becsület, eldobálva.

Nagy hőségben, láttam itt, más városrészekben, nyilvános parkokban, hogy a szegénységnek jégbe hűtött vizet ingyen szolgáltatnak ki, sőt csekély egy centért pasteurözéssel egy jókora pohár tejet is. Télen, mikor sikong a természet, hóvihar kavarog, forraltat.

A Bowery helyén csendesebb volt az élet, mikor a becsületes hollandok Bauereiai (innét a Bowery szó) voltak itt. Szántottak, vetettek, arattak, gyümölcsfákat ültettek, ültek alattuk a hűsben. Időközönként nagyon megváltozik a föld színe, ahol sűrűn laknak az emberek.

Az úton megannyi bódé, látványos mutatványokkal. Szőnyegajtók. A népléleknek jelenségét látom. Mulatságos eset fűződik egy viaszfigurás kabinhoz, mely e napokban történt. Hallottam, elmondom. Rooseveltt viaszalakja is látható volt a többi között, de az állam atyjának az öltözte nagyon szánalmasnak nézett ki, rongyos volt, nevettek azért az emberek. A tulajdonos, megértvén a hahota okát, csakhamar rájött arra, hogy egy alkalmazottja cserélte el a maga szegénységének vackát a viaszból való Rooseveltt szép öltözetével. A kabinet tulajdonosa, haragos fölgerjedésében, megütötte a szolgáját. Mellékes, hogy a bíróság elé került a dolog.

A mellékutcai jobb lakóházakról gyakori a lépcsősor az utcáról. Egnél több is van, 6–10 lépcső vezet fel. Napközben üres idejükben, este közönségesen, szeretnek itt összejönni trécselni, látogatást fogadni. A Boweryn is így van.

A többnyire lapos tetejű, vörös téglából épült házak vagy egyes családok nyaralószerű házai, rendes bérházak vagy bérkaszárnnyák, mert vannak szegénység által zsúfolt bérházak is. A házbér minden hó első napján fizetendő. Szuty és rongy, ahová nézünk, emberi nyomorúság. Ez az ellenkép ahhoz a másik fényeshez, mely a gazdagok palotájában van. Fény szüli az árnyat. Mindent megnézek, a legelembb életet, az éremnek a másik oldalát is, hogy mindent a maga valóságában lássak. Bezzeg, ha ragályos kór tör ki, tombol és dühöng a szegénység fészkében, vackából megmozdulnak a társadalmi erők, megpuhulnak a fásult szívek, és az emberbaráti cselekedetekben hamar készen van a jótékony célú hangverseny, más mulatság, habár legtöbbször csak a rendezők javára. Adakoznak ilyenkor a nagy jövedelmű gazdagok a kis jövedelmű embereknek, a pauperismus réseibe szívárogo, küldik az orvost – kinek a látogatásáért New Yorkban átlag két dollárt fizetnek –, gyógyszer, meleg ételt, ruházatot, viszik, terelik őket a zöldbe, szabad-

ba, Long Islandba, máshová, hasznos társulatok, jótékony egyesületek működnek közre, hogy a baj el ne harapózzék. „... . segít az ember az emberen, csak-hogy önnön javára rendesen.” (Greguss Á.) Ez a felebaráti szeretet, magánjótékony-ság műve, nem fakad a kereszténység eszméjéből, hanem abból a tanácsból, segíts magadon, akkor az Isten is megsegít. Az intézményeket a közszükség hozza létre. Adnak, akiket a sors lenyomott. Egyebekben mindig igaz marad Bewer Miksa német író mondása: „A szegények finom hallásúak és érzékeny szívűek; a gazdagok nagyothallók és kemény szívűek, mert a manna vattájával van bedugva a fülük.”

A Five Pointst is megnézem még, nappal van. Az utcák keresztvezéséből támadt öt ponttól maradt meg a neve. Részben most is, előbb inkább, az erkölcsi romlottság, züllés, részeges tolvaj népnek a gyülekezőhelye, rosszmájú emberek, csirkefogók és útonállók, betörők tanyája ez. Megfélemlítve nézek körül.

A városban minden három percre esik egy elfogás, minden 7/4 órára halálos baleset, minden 8 órára egy-egy gyilkossági kísérlet és öngyilkosság, minden másnapra egy gyilkosság. A statisztika riktó színekben ecsetel. Van rablás, fosztogatás, forgópisztolylövés, zsákba varrás, tengerbe dobás. A legközönségesebb, sokszor ismétlődő bűntények között az is előfordul, hogy azt kérdezi valaki, hány óra? Mikor a kérdezett kivessi zsebéből az óráját, kiragadja kezéből azt a rossz ember. A szíves olvasó ne vegye eltérésnek ezeket a dolgokat a cikkem élére írt címtől, mert ez mind a New York-i elfajult népelethez tartozik, mely sporttá avatta a lopást, és ha a Bowery úton bent a városban vagyunk is, tehát nem a pusz-tán, megtörtént már New Yorkban, hogy a rendőrség épületének a közelében is agyonverték már embereket a nép fiai, a társadalom elzüllött alakjai. Ameriká-ban a forgópisztoly nagy szerepet játszik a gyilkossági esetekben. Jó Schirk József mechanikus († Pennsylvaniában 1906) az önvédelemre találta fel ezt a könnyen és veszély nélkül hordható fegyvert, de a tapasztalás azt mutatja, hogy inkább támadásra használják. A feltaláló szegény maradt, a gyárosok meggazdagodtak.

Titkos játékszínpadok, zárt ajtók mögötti kártyástanyák, ahová díszesen öltözött ladyk is járnak, a Boweryn és Broadway-n egyképpen vannak, mindenütt nagy számmal vannak, eldugva, hogy a rendőrség látó szeme oda ne érjen, a farkasveremben egykönnyen rájuk ne akadjon, de azért a rendőrök is megütik a bankot. Ha bezárul a titkos játékosok mögött az egyik búvóhely, vigye a kánya, megnyílik a másik előttük, hogy áldozhassanak a szerencse oltárán. Nem maradhatnak anélkül, hogy izgalom hűtse vérüket. Mondják, aki szerencsétlen a szerelemben, szerencsés a kártyában.

Feltűrt ingujjak, meszítceek, ébenfa színű négerkek, fehér ruhás néger nők, ki mondhatná, honnét verődik össze ez a csúnya nép? És mégis ők mondják, hogy a tulajdonképpeni s igazi emberszín az övék, és nem a fehéreké. Számuk New York városban 60 000.

(Részlet Vértesi Károly Körutazás Amerikában című kötetéből. Budapest-Zombor, 1908)